

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Cilt: 6, Sayı: 1, 2017
Sayfa: 716-721

Received/Geliş: Accepted/Kabul
[18-02-2017] – [10-03-2017]

KİTAP TANITIMI / BOOK REVIEW

Talip AYAR

Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Asst.Prof. , Abant İzzet Baysal University Faculty Theology
talipayar@ibu.edu.tr

“Cafer Sadık Yaran, İlahiyatçılık ve Din Görevliliği Meslek Ahlâkı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015, 1. Baskı, 271 sayfa.” ISBN: 978-605-9223-08-9.

Ahlak kelimesi Arapça *hulk* veya *huluk* kelimesinin çoğuludur. *Hulk*; din, tabiat, huy gibi anlamlara gelmekte ve insanın batınıni/iç dünyasını ifade etmektedir.¹ Ahlak kelimesi daha kapsayıcı bir şekilde “İnsanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünü; bu konularla ilgili ilim dalı” olarak da tanımlanmıştır.² Ahlakın tanımı, konusu, kapsamı ve diğer esasları, farklı yönleriyle ve farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır. Kelamcılar, müfessirler, fıkıhçılar, hadisçiler ve tasavvufçular kendilerine konu edindikleri çerçeveden ahlak perspektiflerini ortaya koymuşlardır.³ Bununla birlikte ahlak alanının ilim haline gelmesinden bu tarafa mebzul miktarda neşriyat yapılmış ve halen de yapılmaktadır.⁴ Bu cümleden olarak tanıtımını yapacağımız çalışmada yazar, meslekten ahlaka giderek “İlahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakı”nın belli başlı kodlarını belirlemeye çalışmıştır.

Tanıtımını yapacağımız kitap; Önsöz, Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Yazar Önsöz’de, ilahiyatçılık ve din görevliliğinin profesyonel bir meslek alanı olduğunu, on binlerce kişinin istihdam edildiği bu alanın da meslek ahlakı açısından belirli ilke, kural ve standartlara ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır. Çünkü ahlaki açıdan yakalanacak üst düzey standarttır, söz

¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab* (Bulak, 1308), c. XI, s. 374.

² Mustafa Çağrıncı, “Ahlâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989), c. II, s. 1.

³ Murat Demirkol, “İslâm Ahlâk Literatüründe Başlıca Perspektifler”, *İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi: El Kitabı*, (ed.) Müfit Selim Saruhan (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), s. 121-167.

⁴ Bu alanda yapılan yayınları konu edinen birkaç çalışma için bkz: Hüsameddin Erdem, “Osmanlıda Ahlak ve Bazı Ahlak Risaleleri”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10, (2000), s. 25-64; Bursalı Mehmet Tahir, *Ahlâk Kitaplarımız*, s.nşr. Saadettin Özdemir, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22, (2009), s. 161-176; Hüseyin Karaman, “İslâm Ahlâkının Kaynakları”, *İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi: El Kitabı*, (ed.) Müfit Selim Saruhan (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), s. 50-53.

konusu mesleklerin prestijini artıracığını ifade etmiştir. Alanla ilgili eski ve yeni malzemeyi günümüz diline uygun güncel bir format içerisinde sunacağını, kendisinin de çeyrek asrı geçkin süredir ilahiyatçılık mesleğinin içerisinde yer aldığını belirtmiştir. Yazarın ilahiyatçılık ve din görevliliği alanını eğitim-öğretim, istihdam ve teori düzeyinde bizzat tecrübe etmiş olmasını çok önemli görmekteyiz. Zira bu hazır bulunmuşluk düzeyi, teori-pratik uygunluğunun ya da uygunsuzluğunun analiz ve sentezini daha sağlıklı seviyeye çıkaracaktır. Aksi takdirde salt teori veya salt pratik/uygulama muvacehesinden söylenecekler, denklemin bir tarafını görece eksik bırakacaktır.

Çalışmanın Giriş kısmı, "Problem, Amaç ve Yöntem", "Din, Ahlak ve Meslek Ahlakı" başlıklarından oluşmaktadır. Yazar Giriş kısmına ilahiyatçıların ve din görevlilerinin meslekî alanda ahlak gereksinimlerini sorgulayarak başlamış, bir anlamda bu sorularla çalışmaya duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur. Bununla birlikte çalışmada ele alınan problem, *genel/evrensel ahlak sorunundan daha özele doğru ahlakın kendini yenileme/yeniden yapılandırma sorunu ve ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakı çalışmasının bulunmayışı sorunu*dur. Yazar, belirtilen üçlü sorun alanından sonuncusuna spesifik anlamda eğilmiş ve asıl problem alanı olarak belirlediği bu konuya yoğunlaşmıştır. Onun için "ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakı" özelinde -bilindiği kadarıyla- herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması, tanıttığımız eseri daha da önemli kılmaktadır. Zira eserin amacı sadece ilahiyatçılık ve din görevliliğini meslek edinmiş kişilere değil, mesleğe aday kişilere de yol haritası olacak şekilde belirlenmiştir. Zaten yazar, İlahiyat Fakültesini bitiren bir öğrencinin göreve başlamadan önce icrâ edeceği mesleğin ahlak kodlarıyla ilgili ders alması gerektiğini ifade etmektedir (s. 18). Kanımca bu süreç daha da öne alınmalı "meslek ahlakı" içerikli müstakil dersler müfredata konulmalıdır. Çalışmada yöntem olarak dini, felsefi ve mesleki ahlak metinlerinden konuyla ilgili bilgi ve belge toplamaya öncelik verilmiştir. Toplanan bilgi ve belgeler üzerinden tahlil ve çözümleme yapılmış, çıkan sonuçlardan çözüm ve öneri odaklı bir metot takip edilmiştir. Alanında ilk olma özelliğini taşıyan bu eser, sonraki çalışmalara kuşkusuz yöntem açısından da ışık tutacaktır.

Giriş kısmında üzerinde durulan bir diğer nokta, çalışma alanındaki temel kavramların tanımlanmasıdır. Burada din, ahlak ve meslek ahlakı kavramları tarif edilmiş, kavramların birbirleriyle ilişkilerine değinilmiştir. Fakat din-ahlak ilişkisine yer verilirken bir husus dikkatimizi çekmektedir. Bir yerde din ile ahlak arasındaki ilişkinin zorunlu bir ilişki değil, gerekli ve güçlü bir ilişki olduğundan, dolayısıyla her dindarın aynı zamanda zorunlu olarak ahlaklı olduğundan; her dine inanmayanın da mutlaka ahlaksız olduğunu savunmanın teorik, pratik ve dini açıdan da kolay olmayacağından bahsedilmektedir (s. 27). Diğer yerde ise ahlaklılık ve dindarlık arasındaki ilişkinin sadece bir ihtiyaç ve yararlılık meselesi değil aslında bir zorunluluk meselesi olduğundan söz edilmektedir (s. 29). İki söylem arasındaki tenakuz, din ile ahlak arasındaki ilişkinin okuyucu olarak

zihnimizde oturacağı düzlemi muğlak hale getirmektedir. Ya da yazar, bizim anladığımızdan daha farklı bir şey kastediyor olmalıdır.

Yazarın *meslek ahlakı* kavramını açıklarken, bir uğraşın meslek sayılabilmesi için taşıması gereken özellikleri belirtmesi isabetli olmuştur. Mesleğin; toplumun gereksinimini karşılması, sistemli bir eğitimle kazanılmış olması, kazanç elde etmek için yapılması, ortak değerlerinin bulunması zikredilen özelliklerdir (s. 33). Keza sözüm ona özellikle ilahiyatçılık kimliğini elde etmiş, fakat bu alanı meslek edinmemiş kimseler bulunmaktadır. Bahsedilen kimselerden bir kısmı taşıdığı kimlik üzerinden, toplumu özellikle dinî konularda manipüle etmekte, mesleğin duâyenlerini ve gönülden bağlılarını yıpratmayı kendisine şiar edinmektedir. Dolayısıyla bir uğraşın meslek sayılabilmesi için taşıması gereken özelliklerin belirtilmesini, mesleğin içinden ve dışından konuşanların tespiti için önemsemekteyiz. Bununla birlikte yazarın, meslek ahlakının geçerli/etkin kılınmasına ve pratiğe dönüştürülmesine yönelik önerileri kamu kurumlarına ve işletmelere ilham kaynağı olacak niteliktedir (s. 40-41).

Birinci Bölüm'ün ana başlığı, "İlahiyatçılık ve Din Görevliliği Meslek Ahlakında Temel İlkeler ve Kurallar"dır. Yazar Birinci Bölüm'e "ilahiyatçılık" ve "din görevliliği" kavramlarını açıklayarak, iki kavramın birbiriyle ortak olan ve ayrışan yönlerine dikkat çekerek başlamıştır. Böylece çalışmada "ilahiyatçılık" ve "din görevliliği"nden kastedilen zümrenin kimlerden oluştuğunu netleştirmiştir. Kanaatimizce Birinci Bölüm'ün hemen başında bu kavramların tanımlandığı ve çerçevesinin çizildiği kısım (s. 43-46), Giriş'teki din, ahlak ve meslek ahlakı kavramlarının tarif edildiği yerin hemen ardına getirilmelidir. Bu suretle çalışmadaki temel kavramların tanımlanması bir bütünlük içerisinde olacaktır.

İlahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakının temel ilkeleri, mesleğin en asli ilkesi "ilmiyle amel etmek"ten hareketle; ilim, hikmet/bilgelik, hayır/iyilik ve davet/çağrı şeklinde dört tane belirlenmiş ve her bir ilkenin kuralları da alt başlıklarla izah edilmiştir. Burada zikredilen temel ilkeler, İslam ahlak felsefesinin başlıca meselelerinden dört ana faziletini (hikmet, şecaat, iffet, adalet),⁵ İslam ahlakının dört temel erdemini (adalet, muavenet/yardımseverlik, iffet/özdenetim, merhamet),⁶ İslam çevre ahlakının dört büyük kuramını (yararlılık/menfaat, sorumluluk/mesuliyet, erdemlilik/fazilet, bilgelik/hikmet)⁷ çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla okuyucu Birinci Bölüm'de hem ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakının temel ilkelerini öğrenmekte hem de İslam ahlak felsefesinin ilkeler bazında genel şablonunu görmektedir.

Bölüm içerisinde yazar, ilahiyatçılık ve din görevliliği için belirlediği dört temel ilkeyi, ilim, hikmet/bilgelik, hayır/iyilik ve davet/çağrıyı sistematik bir şekilde incelemiştir. Yani dört temel ilkenin her biri, dörder kuralıyla

⁵ Mehmet Aydın, "Ahlâk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989), c. II, s. 12.

⁶ Hüseyin Karaman, "İslâm Ahlâkında Temel Erdemler", *İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi: El Kitabı*, (ed.) Müfit Selim Saruhan (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), s. 207-212.

⁷ Cevdet Kılıç, "İslâm Ahlâkı Açısından Modern Uygulamalı Etik", *İslâm Ahlâk Esasları ve Felsefesi: El Kitabı*, (ed.) Müfit Selim Saruhan (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), s. 419-431.

açıklanmıştır. Kurallar ayetler, hadisler ve konuyla ilgili direkt ya da dolaylı kaynaklardan referanslarla açıklanarak zenginleştirilmiştir. Ayrıca ilahiyatçı ve din görevlilerinin bilgi temininde genel olarak takip ettiği metodik yaklaşımın -Kur'an, Sünnet vd.- yazar tarafından burada gözetilmesi anlamlıdır. Kaldı ki çalışmanın diğer bölümlerinde de aynı yönetime dikkat edilmiştir. Sözüünü ettiğimiz dört temel ilke kısaca "1) İlim/Bilgi İlkesi. Dini ilimlerde derinleşmeye ve ilmine uygun yaşamaya çalış. 2) Hikmet/Bilgelik İlkesi. Din adamı kişiliğiyle örnek alınan ve öğütlerine başvurup faydalanılan biri ol. 3) Hayır/İyilik İlkesi. İnsanlara iyilikte dini önderlik yap, yardımlaş ve yarış. 4) Davet/Çağrı İlkesi. Herkesi daima iyiliğe çağır ve kötülükten sakındırmaya çalış." (s. 62) şeklinde özetlenmiştir.

İkinci Bölüm, ilahiyatçılık ve din görevliliği açısından negatif görülen davranışlar üzerine kurgulanmıştır. Bu sebeple Bölüm'ün başlığı "İlahiyatçılık ve Din Görevliliğinde Kaçınılması Gereken Ahlak Dışı Davranışlar" olarak verilmiştir. Esasında ilahiyatçılık ve din görevliliği perspektifinden daha üst bir bakışla, yani insanlık açısından söylenecek olursa; kötülük ya da kötülüğü çağırıştıran tüm davranışlardan kaçınmak/kötülük etmemek her birey için zorunluluktur. Hele mesleği ilahiyatçılık ve din görevliliği olduğu için dinle; dinin de önemli bir kısmı ahlakla bağlantılı olduğu için din-ahlak alanlarıyla direkt işteğal edenlerin, kötülüğü/ahlak dışılığı davranış biçimi kılması hiç mümkün değildir. Yazar bu idealin dışına taşanlara yönelik söylemleri Kur'an'dan, Hadislerden ve İslamî eserlerden örneklemiştir. Yine bir önceki bölümde olduğu gibi ilim, hikmet, hayır ve davet ilkeleriyle bağlantılı ahlak dışılıklar İkinci Bölüm içerisinde anlatılmaktadır.

İlim ilkesiyle bağlantılı ahlak dışılıklardan bahsedilirken, böylesi bir durumda oluşabilecek tehlikenin boyutları öncelikle ifade edilmiştir. Hilmi Ziya Ülken'den alıntılanarak: "Asla inanmadığı şeyleri telkin eden, vaaz ettiği şeylerin aksini yapan, ilmi bir süs ve bir zeka oyunu haline getiren, telkin ettiği şeylere gülen insan, kara cehalet içinde iş görenden daha tehlikelidir" (s. 100) denilmiştir. Anladığımız kadarıyla burada üst düzey/ortalama bilinmesi gerekenlerin üzerinde bir bilginin yansımalarından bahsedilmektedir. Ancak bize göre bilinen şey, sıradan bir bilgi de olsa "amel" edilmediğinde tehlike yine benzer boyutta olacaktır. Onun için söz konusu ilahiyatçılık ve din görevliliği mesleği olduğunda, mesleğin temsil yönü de düşünülerek bilginin keyfiyeti sorgulanmaksızın her türlü menfi durumdan kaçınılması gerekir. Dolayısıyla yazarın temellendirdiği biri "ilim" ile üçü de "amel" ile - hikmet, hayır, davet-bağlantılı dört temel ilkenin (s. 51) kaçınılması gereken olumsuzlukları ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakı açısından anlaşılır bir dil ve örnekleriyle bölüm içerisinde açıklanmıştır. Ancak "Davet İlkesiyle Bağlantılı Ahlak Dışılıklar" başlığı altında bulunan "Davette Bıktırmak ve Usandırmak" alt başlığının ilk cümlesi (s. 121) tam olarak anlaşılammamaktadır. Herhalde yazar, davette bıktırmak ve usandırmak davranışının, baskı ve şiddet kadar ağır olmasa da adap dışı kusurlardan olduğunu ifade etmeye çalışmaktadır. Kanaatimizce işaret ettiğimiz yerdeki cümlenin yeniden kurulması isabetli olacaktır.

Üçüncü Bölüm, “İlahiyatçılık ve Din Görevliliği Mesleklerinin Ahlaki Davranış Kalıpları (Etik Kodları)” başlığını taşımaktadır. Yazar bölümde, ilahiyatçılık ve din görevliliği mesleklerinde, mesleğin muhatap kitlesine ve meslektaşlar arası ilişkilere ölçüt olacak etik kodları ve standartları belirlemiştir. Buna da başlangıcı öğrencilik aşamasından yapmış, uzun yıllar mesleğin bizatihi içerisinde bulunan isimlerin eserlerini başvuru kaynağı seçmiş, etik kodları maddeler halinde sunarak bellekte daha kalıcı hale getirmek istemiştir. Öğrencilik ahlakı, öğretim üyeliği ahlakı, din kültürü öğretmenliği ahlakı, Kur’an kursu öğreticiliği ahlakı, imamlık ahlakı, müezzinlik ahlakı, müftülük ahlakı, vaizlik ahlakı ele alınan başlıklardır.

Yazar daha önce “ilahiyatçılık” terimi ile İlahiyat Fakülteleri veya benzeri adlarla anılan fakülte veya bölümlerdeki öğrencileri, öğretim elemanlarını ve buralardan mezun olup çeşitli okullarda din ile ilgili meslek dersi öğretmenliği yapan kişileri; “din görevliliği” terimi ile ise daha ziyade Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalışan müezzin, imam, Kur’an Kursu öğreticisi, vaiz, müftü gibi kişileri kastettiğini belirtmişti (s. 44). Bu tanım ve kapsamlardan hareketle Üçüncü Bölüm’de “ilahiyatçılık” ve “din görevliliği” meslek gruplarının ahlak kodları incelenmiştir. Fakat bizim yazara ya da bu konuda daha başka çalışma yapacak araştırmacılara önerimiz şudur. Diyanet İşleri Başkanlığı, dinî öğrenim şartı esas alınan unvanlara yapacağı atamalarda; itikad, ibadet, tavır ve hareketlerin (ahlakın) İslâm törelerine uygunluğu çerçevesinde ortak bir niteliği adaylarda genel şart olarak aramaktadır.⁸ Bu sebeple dinî öğrenim/yükseköğrenim tahsili görmüş kişilerin meslek edinebileceği diğer görevlere –din hizmetleri uzmanlığı, eğitim görevliliği vd.- yönelik de etik kodların belirlenmesi daha tamamlayıcı olacaktır.

Sonuç kısmında yazar, ilahiyatçılık ve din görevliliği mesleklerinin varoluşsal önemini belirtmiş ve bu mesleklere hanel/eksiklik getirecek zafiyetlerin nedenlerini sıralamıştır. Bunlar; bahse konu mesleklerle örtüşmeyen huylar, eğitim ve kültürel yetersizlikler, samimiyetsizlik, vicdani gelişimin önemszenmemesi, ilkesizlik, öncü kuşak olamama, bazı tutum ve davranışların küçümsenmesidir ki, elbette bunların istisnai ve arızî durumlar olduğunun altı çizilmiştir. Her ne kadar bunlar istisnai ve arızî durumlar olsa da izale edilebilmeleri için yazar çözüm önerilerini ortaya koymuştur.

Çalışmanın Bibliyografyasından sonra iki Ek’e yer verilmiştir. Bunlardan birincisi, ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakı ilkeleri ve kurallarının, tıbbi etik, iş ahlakı ve kamu görevliliği etik kodlarıyla birlikte yer aldığı şemadır ki bununla okuyucunun, çalışmanın bütününe tablo şeklinde görmesi sağlanmıştır. İkincisi ise, ilahiyatçılık ve din görevliliğiyle ilişkili bazı meslek etiklerini –tıbbi etik, iş ahlakı, kamu görevliliği etiği, öteki dinlerde din görevliliği etiği: Hristiyanlık örneği- konu almaktadır. Bize göre burada Ek: 1 ile Ek: 2’nin yer değiştirmesi çok daha isabetli olacaktır. Çünkü böylece Ek de olsa bütün anlatımlar/konular bitmiş olacak ve okuyucu

⁸ “Diyanet İşleri Başkanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği”, madde: 5/1b, erişim tarihi 03.02.2017, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.20685&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=diyanet>

mevcut Ek:1'deki tabloyu çalışmanın en sonunda görecektir. Aksi takdirde tıbbi etik, iş ahlakı, kamu görevliliği etiği gibi anlatımına henüz yer verilmeyen konularla ilgili ilkelerin önceden tabloda (Ek:1) görülmesi, kanaatimizce bilinmezlikleri beraberinde getirecektir.

Sonuç olarak yazar ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek ahlakı için bu zamana kadar henüz yapılmamış bir çalışmayı hazırlamış ve bu manada bir ilki gerçekleştirmiştir. Hedefte bulunan okuyucu kitlesi, her ne kadar bahsi geçen meslekleri fiilen yürüten kimseler olsa da, bu mesleklere aday kimseler için de yol gösterici bilgiler çalışmada yer almaktadır. Dolayısıyla çalışma için belirlenen amacın ziyadesiyle gerçekleştirildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Çalışma hazırlanırken konuya direkt ya da dolaylı etki eden klasik ve modern, hatta diğer meslek etik kodları üzerine yapılan çalışmalara başvurulmuştur. Elde edilen bilgi ve belgeler sadece betimle yöntemiyle aktarılmamış, meseleler çok yönlü kritik edilmiş, sorunlar belirlenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Dil ve üslup açısından ne çok akademik ne de çok popüler bir yol takip edilmiştir. Zira ilahiyatçılık ve din görevliliği meslek grupları içerisinde, meslek mensuplarının tamamında üst düzey bir bilgilenme ihtiyacı ve bunun okuyarak elde edilmesi ideal olanıdır. Ancak realitede bilgi edinme yollarından okumaya sıklıkla başvuran ve literatüre hakim kimseler olduğu gibi bilgilenme ihtiyacını nadiren okuma yoluyla giderenler de bulunmaktadır. Onun için yazar kanaatimizce hedef kitlenin iki yönünü göz önünde bulundurarak orta bir yol takip etmiş, akıcı ve anlaşılır bir dil ve üslupla konuyu bütünlük içerisinde sunmuştur. Tanıtım yazımız esnasında yer yer önerdiğimiz hususlar, çalışmanın en yüksek değere erişmesi kabilinden teklifler şeklinde değerlendirilmelidir. Mamafih din görevliliği ve ilahiyatçılık mesleklerinde bulun(muş)an birisi olarak, önemli bir ilim hazinesiyle bizleri buluşturan Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran hocama şükranlarımı ifade etmek isterim. İlmi perspektifle hazırlanmış bu eserin, her ilahiyatçı ve din görevlisi için başucu kitabı olmasını temenni ederim.

[

	itobiad	Cilt: 6, Sayı: 1
	"İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi" "Journal of the Human and Social Sciences Researches"	Volume: 6, Issue: 1
		2017

[721]